

DIOGENES LAERTIOS, ŽIVOTOPISY SLÁVNÝCH FILOZOFOV

Z gréckeho originálu preložil dr. Miloslav Okál. Vydalo Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied v Bratislave r. 1954. I. diel strán 327, II. diel strán 332.

Prekladom Diogena Laertia sa nám dostávajú do rúk jediné zachované dejiny antickej filozofie, napísané antickým autorom. To, čo robí ich cenu pre nás, nie je iriginalita, usporiadanie alebo ponímanie dejín: ich význam je výhradne v materiáli, v tom, čo sa autor dozvedel inde a zachoval pre nás vo svojich primitívnych výkladoch. Diogenove životopisy nekladú dôraz na odborné filozofické problémy (tie sú najšťastnejšie vyložené tam, kde autor necháva hovoriť svoje pramene), nepochádzajú ani od historika ani od filozofa. Mýtus, zrejmé podvrhy, nezaručené zprávy, výroky iných, citáty z druhej ruky, autentické texty filozofov sú pospájané bez rozdielu, bez zreteľa na logickú či historickú súvislosť. Protirečiace si mienky autora príliš neznepokojujú: uvádza ich vedľa seba, koľko ich našiel, a ponecháva čitateľovi, aby si vybral, ktorá sa mu páči. Viac ako filozofická problematika zaujímajú autora osobnosti filozofov, ich postoj k spoločnosti a k životu. Aj tento moment však charakterizuje antickú filozofiu. Tá nebola iba školskou náukou, odkladanou po odchode z prednášok. Antický filozof predstavoval realizáciu svojej filozofie, stál za ňou celým životom, exponoval sa ňou.

Len akoby na okraji prenikli do diela aj filozofické prvky, výroky či dlhšie úryvky z jednotlivých mysliteľov, súhrny ich učenia. Diogenovi išlo predovšetkým o pobavenie svojich čitateľov. Preto si vypisoval z najrôznejšej literatúry o filozofoch ich zaujímavé a vtípné výroky, zprávy o ich životných príbehoch a anekdotické rozprávky. Nenájdem u neho filozofické poňatie dejín ani porozumenie pre jednotlivé učenia, ale Životopisy k nemu prispievajú širokým, aj keď nehlbokým zasadením jednotlivých filozofov do dobového, spoločenského kontextu. Diogenes predstavuje filozofov zvonka, ale má živý zmysel pre podrobné opísanie životných okolností, do ktorých sa dostali, osobných stykov, ciest, záľub. Podáva tak portrét celého človeka, hoci mu často to najdôležitejšie, čo tvorí z ľudí filozofov, uniká.

Diogenes Laertios nebol jediný, kto písal o dejinách filozofie. Od najstarších dôb vidíme, ako sa výklad jednotlivých filozofických doktrín spája s polemikou, vyvracajúcou názory iných, ktorá má ešte výraznejšie individualizovať a odlišiť jednotlivých mysliteľov. A polemika predpokladá už nielen výklad, ale aj kritiku protivníka. V Platónovom a najmä v Aristotelovom diele vystupuje táto tendencia stále zreteľnejšie: u Aristotela ide

už o vnútornú súvislosť jednotlivých učení, doterajšie riešenie problematiky sa mu javí prípravou vlastného systému, dejiny filozofie sú tu postavené do služieb filozofie samej. Prvé vedecky ponímané dejiny filozofie vznikli v Aristotelovej škole v súhlase s vedeckou tendenciou školy. Odtiaľ vyšlo aj najvýznamnejšie dielo antického dejepisectva filozofie: Theofrastove *Názory prírodných filozofov*, dielo vedecké a kritické, ktoré sa stalo najdôležitejším prameňom pre všetkých neskorších autorov (*Vetusta placita, Aetios*) a komentátorov (Alexandros z Afrodiziady, Simplikios) a nepriamo aj pre Diogena Laertia. Po Theofrastovi sa rozrástla literatúra o filozofii: píše sa samostatné práce o filozofických učeniach a o životoch filozofov. Vzniká doxografická literatúra (prehľad problémov podľa jednotlivých filozofov), biografie, zbierky listov, zoznamy spisov a prehľady filozofických škôl. Z celej tejto bohatej literatúry sa však okrem zlomkov zachovalo iba dielo Diogena Laertia, spájajúce všetky druhy literatúry o filozofii.

S politickým a hospodárskym úpadkom gréckej spoločnosti postupuje — po vzopätí, vrcholiacom v Aristotelovi — kultúrny pokles. Organizuje sa sice ešte veľkorysá práca vedecká, pracuje sa v mnohých disciplínach, mnohé sa vtedy, v helenistickom období len ušatujú, spracúva sa bohatý kultúrny obsah predchádzajúcich období, ale prestáva sa pomaly rozumiť koncepcii filozofickej, ktorá dala popud k tomuto rozvoju a ktorá bola jeho základom. Touto líniou prechádza aj podávanie filozofie od Theofrasta po Diogena Laertia.

Nie je však našou úlohou kritizovať nedostatky Diogenovho diela, vytýkať mu eklekticismus, neporozumenie svojej úlohy alebo kompozičnú nejednotnosť a neucelenosť (spôsobenú aj tým, že sa do textu dostali Diogenove poznámky na okraji aj poznámky niektorých čitateľov diela). Jeho dielo charakterizuje do značnej miery doba, v ktorej vzniklo, jej záujmy a potreby. Diogenes pravdepodobne ničím nevyňikal medzi podobnými spisovateľmi, ale pre nás je jeho prostredníctvom neoceniteľné, predovšetkým pri stoicizme a epikureizme. Tam hovorí filozofi sami, tam je aj filozofia. Našou úlohou potom bude poukázať na tieto filozofické motívy v celom diele.

Dôraz, ktorý kladie Diogenes na osobný život jednotlivých filozofov, je pochopiteľný aj z postavenia filozofa v antickej spoločnosti. V jej klasickom období je filozof eminentne tvorom spoločenským. Jeho učenie súvisí so spoločenskými tendenciami a filozof ho chce aj spoločensky uplatniť. Filozofická existencia nespočíva vo vzdialení sa zo sveta; typické osudy filozofov, ako to vidíme u Diogena Laertia, zahrnujú významnú politickú činnosť: boj proti tyranom, vyhnanstvo, správu obce, účasť na zákonodárnej činnosti.

Pri všetkých kritických poznámkach je Diogenovo dielo stavané podľa istého plánu. Diogenes delí *Zivotopisy* do desiatich kníh podľa filozofických škôl a časove zachytáva grécku filozofiu až po prvú fázu helenistickej filozofie (stoicizmus, epikureizmus, skepticizmus). Základné rozdelenie je geografické — Diogenes delí filozofov na iónskych a talianskych — a nie je príliš šťastné: presokratika je roztrhnutá na dve časti, pytagorovská škola je odtrhnutá od milétskej (k tej je zasa priamo pripojený Sokrates a jeho okruh) a najdôležitejší predsokratovskí myslitelia — Herakleitos, eleati, atomisti a Protagoras sú vôbec vytrhnutí z akejkolvek súvislosti a sú traktovaní ako „izolovaní filozofi“. Nie je pochopené ústredné postavenie Aristotela, miesto venované jednotlivým filozofom nie je vždy úmerné ich významu.

V úvode podáva Diogenes okrem rozdelenia filozofických škôl aj niekoľko poznámok k vzniku filozofie. Staroveké národy (Egypt, Babylónia) nevytvorili filozofiu, lebo u nich sú jednotlivé svetonázorové prvky v hmle mýticko-náboženských predstáv a o odbornej práci filozofickej alebo o prekonaní mýtu nemôže byť reči. Filozofom nie je ten, kto antropologizuje bohov. Diogenes uvádza vznik filozofie do súvisu so skúmaním človeka a spoločnosti: Gréci „nielenže sa začali prví zaoberať filozofiou, ale prví si začali všimáť

Iudské pokolenie" (I. diel, str. 53). Diogenes preberá tradičnú genealógiu filozofov aj tradčné rozdelenie filozofie (fyzika, etika, dialektika),

Diogenovo podanie predsokratikov je veľmi fragmentárne a zprávy, ktoré uvádza, často si protirečia. Nemožno mu to vytýkať, lebo už napr. sama Aristotelova interpretácia ich učenia nie je vždy plne historická. Ak uvádza Diogenes i výroky, ponecháva ich bez komentárov, nepokúšajúc sa o ich vysvetlenie.

Preberieme teraz portréty jednotlivých predstaviteľov. Milétska škola je videná z veľmi pozdného hľadiska, takže jej filozofický zmysel Diogenovi uniká a ostávajú len fyzikálne údaje a niekoľko nepochopiteľných výrokov. Tak sa za hlavný problém milétskej školy považuje v Aristotelových intenciách problém pralátky. Škola sama nie je preberaná v súvislosti: Thales je zaradený medzi tzv. mudrcov, k Anaximandrovi a k Anaximenovi je priradený bez všetkého odlíšenia Anaxagoras, Sokrates a jeho okruh. Už pri týchto prvých poukazuje Diogenes na typické osudy filozofov: politická činnosť, boj s nepriazňou, prípadne vyhnanstvo.

Učenia filozofov zaberajú minimálnu časť diela, u milétskych obsahujú len ich poňatie pralátky. K milétskym je priradený Anaxagoras, ktorý reaguje na zložitejšiu situáciu. U Diogena vystupuje ako dualista („ako prvý uviedol popri látke rozum" — I. diel, str. 107) a najmä ako fyzik. U Anaxagora narážame prvýkrát na ohrančenosť mechanického vysvetľovania prírody (ako na to polemicky upozornil Platón), ktorému sa vymyká problematika vzniku a vývinu. Pre svoje astronomické názory bol Anaxagoras obžalovaný z bezbožnosti, pravdepodobne ako u Sokrata s politickým pozadím.

Obraz presokratiky tu nie je úplný a Diogenes sa k jednotlivým školám (pytagorovci, atomisti, eleati, sofistí) a mysliteľom (Herakleitos) vracia neskôr. Hoci sa učenia dotýka len na veľmi málo miestach, možno badať aj v poňatí antickej filozofie istú tendenciu (nie je to pôvodná tendencia Diogenova, ale tradičný výklad, ktorá sa vo svojej podstate udržala až do nedávnych čias. Tá sa týka metódy výkladu predsokratikov, ktorý spočíva v popise a v podaní textov, nie v ich filozofickej interpretácii, nakoľko tu vraj filozofie niet. Tento spôsob výkladu vidí v starých mysliteľoch, vzťahujúcich svoje učenie na celok skutočnosti, iba primitívnych a naivných fyzikov.

Skutočne, ich predstavy o prírode sú z moderného hľadiska detské. Ale je v nich na druhej strane niečo, čo moderná veda stratila a čo ťažko získava: jednota a celistvosť bytia. Svet gréckej filozofie je kozmos, je útvarom vnútorne jednotným, z ktorého sa nič nevymyká, ani ľudský život a ľudské výtvary — spoločnosť, štát, umenie — ani príroda. Grécka filozofia je novým pokusom o zjednotenie človeka a prírody po prelomení pôvodnej jednoty mýtu. Toto odcudzenie sa vidí ešte v pôvodnom svetle, preto aj úsilie o jednotu siaha tak hlboko. Pritom sa presokratika vyrovnáva s problémom otvoreného a priamo, bez úniku do minulosti, do nadzemského sveta.

Sokratov životopis tvorí najrozsiahlejší životopis tretej knihy: podrobné opísanie jeho životného štýlu, osobných vlastností, významných životných okolností a jeho odsúdenia. Diogenes uvádza, že „bol pevného charakteru a demokratického zmýšľania", čo dokazuje jeho postojom ku Kritovi, ako aj tou okolnosťou, že Atéňania oľutovali jeho usmrtenie a jeho žalobcov poslali do vyhnanstva. Dnes sa dívame na Sokratov „demokratický charakter" ináč. Zdá sa, že obžaloba z bezbožnosti patrila do životopisov viacerých filozofov (spomenutý už Anaxagoras, Sokrates, Aristoteles). Výklad Sokratovho učenia celkom chýba, podobne je to aj u Sokratových žiakov.

Po Sokratovi preberá Diogenes zakladateľa kyrénskej školy Aristippa. Aj u neho ako u Sokrata sa hlavný záujem filozofie sústreďuje na človeka: človek môže pochopiť len seba, svoje duševné javy, nie objektívne javy prírody. V tomto sa javí obmedzenosť sokratovskej metódy, ktorá vylučuje objektívne poznanie prírodných zákonov. Najvyšším

dobrom je podľa Aristippa rozkoš, ktorá spočíva v miernom pohybe; nie je to teda Epikurov klud, stav bez nepokoja. K sokratovskej škole patria aj filozofi sokratovského spôsobu života, ktorí sú uprostred medzi ním a kynikmi (Stilpon a Menedemos, „pes a táradlo“ podľa výroku svojich spoluobčanov). Platónovi je venovaná celá tretia kniha. Okrem životopisu podáva Diogenes aj výklad jeho náuky, veľmi suchopárne a z druhej ruky. Vykladá ju ako syntézu Herakleitových, Pytagorových a Sokratových teórií. Len zriedkakedy sa vyskytne vo výklade Platónovho učenia živšie miesto, ktoré by prezrádzalo porozumenie pre filozofiu, a aj to je spravidla citáciou niektorého iného autora. Tak napr. krátka pasáž o poznaní a ideách (str. 169), zmienky o dialektickej metóde, o rozdieloch mienky (doxa), ktorá sa týka rôznosti, a vedenia (epistémé), ktoré sa týka totožnosti, a niekoľko citátov z Platóna samého. Výklad je veľmi rozvláchny a nezáživný, autor preberá primitívnou klasifikáciou Platónove názory, predovšetkým etické.

Zvláštna kniha je venovaná akademikom. Uvedieme najdôležitejších: Speusippa, spojovací mostík od Platóna k Aristotelovi, hľadajúceho spoločný element vied a uvádzajúceho ich do vzájomnej súvislosti, Xenokrata, ktorého výroky poukazujú na úzky vzťah filozofie a vedy v platonizme, Biona, kynickú existenciu, ktorého odpoveď na otázku o jeho rodičoch a o spôsobe, ako sa dostal k filozofii, svedčí o Bionovi aj o Diogenovi Laertiovi ako charakteristická ukážka jeho diela:

„Bion, pretože zbadal, že ho predtým ohovárali, mu povedal: „Môj otec bol synom otroka a utieral si nos rukávom“ — tým chcel povedať, že predával nasolené ryby. „Bol pôvodom z Borystenu a nemal tváre, ale len písmo na tvári, znak to prisnosti svojho pána. Moja matka bola taká, s akou sa mohol takýto človek oženiť, z bordelu. Potom sa môj otec dopustil nejakého podvodu pri vyberaní daní a predali ho do otroctva s celou rodinou. Mňa, pretože som bol ešte celkom mladý a milý, kúpil istý rečník. Umierajúc zanechal mi celý svoj majetok. Ja som spálil všetky jeho spisy, zničil som všetko a prišiel som do Atén a oddal som sa filozofii“ (I. diel, str. 226).

Veľmi stručný je životopis Karneadov, jedného z najvýznamnejších helenistických mysliteľov; z jeho náuky nie je podané nič. Aj peripatetikom venoval Diogenes jednu knihu, ale ani zďaleka nevidel ich pravý význam. Najmä Aristotelovi sa dostalo menej miesta, ako zasluhuje, jeho učenie podal Diogenes veľmi stručne. Zmienku zasluhuje Diogenovo poňatie Aristotelovej logiky: „Do teoretickej logiky patrí fyzika a logika, posledná však netvorí samostatnú časť, ale bola vypracovaná ako nástroj pre ostatné časti“ (I. diel, str. 249). U Aristotela je na mieste spomenúť istú skreslenosť nášho poznania antiky. Vrchol antickej filozofie viedla buržoázna historiografia v Platónovi a v Aristotelovi aj preto, že počet ich zachovaných diel ďaleko prevyšoval iných autorov. Tým je postihnutý najmä vývin problematiky, ktorý je našim podaním iba podľa dochovaných diel príliš deformovaný. Činnosť dnešného historika antickej filozofie sa podobá činnosti toho, kto by chcel rekonštruovať mozaikový výzdobu budovy podľa niekoľkých dochovaných výjavov a roztrúsených farebných kameňkov. V skutočnosti písali takmer všetci filozofi o podobných problémoch ako Platón a Aristoteles, a to v tej istej šírke: u Diogenachádzame dlhé zoznamy spisov zo všetkých odborov od jednotlivých filozofov. Veľkou stratou pre dejiny filozofie je strata Demokritových spisov, tvoriacich encyklopédiu všetkého vedenia, obdobnú Aristotelovej. Rekonštrukcia učenia sa potom stretáva s veľkými ťažkosťami a pravý význam jednotlivých mysliteľov pre vtedajší filozofický život, ich vedecký a mysliteľský prínos nemôže byť spravodlivo ocenený.

Po Aristotelovi vidieť skĺznutie z aristotelovskej syntézy: filozofia sa na jednej strane stotožňuje s vedami (Straton: „fyzika je najstaršou a najdôležitejšou disciplínou filo-

zofie"), na druhej strane sa stáva osobnou záležitosťou a ospravedlnením súkromného života (Antisthenes: „Úžitok filozofie je v tom, že sa môžem sťahovať sám so sebou”).

Ďalšie životopisy sú životopisy kynikov. Antisthenes ich spája so sokratovskou tradíciou. Tu sama vonkajšia látka, životné príbehy, postoj k spoločnosti dali vznik najživšej časti Životopisov. Najmä život Diogena zo Sinopy bol vďačnou látkou: syn bankára, potulujúci sa vo vyhnanstve, žijúci v spodine spoločnosti a predsa voľnejší než ktokoľvek iný, predaný do otroctva, ale pán svojho pána, súdiaci spoločnosť, odhaľujúci predsudky, neoprávnenosť zakorenených zvykov. Jeho vtipné, duchaplné, ironické a kúsavé odpovede museli provokovať spoločnosť, ale zároveň mu získali rešpekt a obdiv. Tento „Sokrates, ktorý šalie“, odhaľoval rub učenej a inej povýšenosti. Už jeho prítomnosť ponúkala k opatrnosti v reči, lebo nikto si ním nebol istý. Životný štýl, neuznávajúci žiadne spoločenské konvencie a predsudky, aj vlastné filozofické názory z neho robia filozofa gréckeho proletariátu. Diogenes Laertios však prehnal v snahe pobaviť a zaujať jeho anekdotické rysy: skutočný Diogenes bol filozof vážny.

Kynikov treba podľa slov Diogena Laertia „pokladať za osobitnú filozofickú školu a nielen za reprezentantov určitého spôsobu života“ (I. diel, str. 323), hoci odmietajú logiku aj fyziku a venujú svoju pozornosť len etike. Sú uprostred medzi Sokratom a stoikmi. Diogenes Laertios však vo svojom výklade ostáva iba pri určitom spôsobe života. Druhý diel Životopisov je cennejší a dôležitejší. Dobová blízkosť umožnila Diogenovi Laertiovi použiť bohatší materiál, najmä pri stoikoch a Epikurovi.

Po Zenonovom životopise je podrobne uvedená aj náuka školy obvyklou klasifikačnou metódou Diogena Laertia. Filozofia sa delí na logiku, etiku a fyziku a Diogenes robí ďalšiu klasifikáciu v týchto troch oblastiach. Najvýznamnejšia je partia o logike. Stoická logika je dôležitým vývinovým článkom medzi Aristotelovou a stredovekou logikou a nastoľuje niektoré problémy, ku ktorým sa vracia až dnešná logika. Zenon radí do logiky aj základy gramatiky a tak sa mu logika delí na oblasť, zahrnujúcu význam, a oblasť, zahrnujúcu reč, obidve spojené v gréckom pojme logos. Stoická logika stojí na senzualistickej noetike: východiskom poznania je pre stoikov predstava a jej pomer k objektu. Kritériom pravdy je kataleptická (jasná) predstava, ktorá vychádza z nezávisle existujúceho objektu a súhlasí s ním. Diogenes sa dotýka stoickej tvorby pojmov a podáva definíciu základných noetických pojmov. Etika je založená na pude sebazáchovy: pretože živočích ovláda podľa stoikov svoje telo a svoje orgány, len natoľko, nakoľko pozná ich štruktúru a funkciu, preto „prvou a vlastnou vecou pre každého živočicha je jeho vlastná konštitúcia a jej poznanie; lebo by sa nedalo očakávať, že by príroda odcudzila živočicha jemu samému... a urobila ho neznalým jeho vlastnej konštitúcie“ (II. diel, str. 37—38) Rozum je usmerňovateľom pudu a zákonom ľudského života. Podrobne, ale podobne ako napr. pri výklade Platóna, vykladá sa dobre a zle, o povinnosti a vášniach a o ideáli mudrca. — Výklad učenia končí výkladom stoickej fyziky, po výklade učenia nasledujú životopisy jednotlivých predstaviteľov školy (Kleanthes, Chrysispos).

Stoikmi sa končia životopisy iónskej vetvy, pytagorovcami sa začínajú životopisy vetvy talianskej.

K obšírnemu Pytagorovmu životopisu sú priradené aj praktické predpisy a zásady školy a pytagorovské učenie. Do pytagorovskej tradície včleňuje Diogenes aj Empedokla, ale bez doktrinálnych súvislostí, a stručne sa zmieňuje o pytagorovskej vedeckej škole: Archytes („bol prvý, kto uviedol mechaniku do systému, aplikujúc na ňu matematické princípy „VII. diel, str. 118), lekár Alkmaion, astronóm Filolaos („prvý povedal, že Zem sa pohybuje v kruhu“ VII. diel, str. 119) a Eudoxos.

Predposledná kniha je venovaná „izolovaným filozofom“, ktorých Diogenes na základe svojho geografického klasifikačného kritéria vyčlenil z celkového vývinového prúdu. Prvá

je postava Herakleitova, obdivovaná aj Sokratom („To, čo som pochopil [z Herakleitovho spisu], je geniálne a myslím, že aj to, čo som nepochopil, len to potrebuje nejakého délskeho potápača“ VI. diel, str. 113.). Diogena však upútali viac vonkajšie znaky Herakleitovej povahy — temnosť, aristokratičnosť, láska k samote — ako jeho učenie, kde podáva okrem niekoľkých výrokov iba jeho fyzikálne názory, ponechávajúc stranou jeho vlastný prínos pre filozofiu, jeho dialektiku.

Po Herakleitovi nasleduje stručný životopis Xenofanov. K týmto izolovaným filozofom pripája Diogenes ďalších mysliteľov, ktorí sa vymkli jeho klasifikačnému systému. Ku Xenofanovi radí eleatov a aj ich učenie podáva fragmentárne a celkom nedostatočne. Významnejšia je partia venovaná atomistom; u Leukippa sú životné údaje opomenuté v prospech výkladu atomistickej fyziky, ktorý patrí k najcennejším stránkam u Diogena. U Demokrita nachádzame okrem biografie zoznam jeho spisov, z ktorého si môžeme urobiť aspoň predstavu o šírke jeho záujmov.

U Protagora podáva Diogenes niekoľko poznámok k rétorike. Protagorom sa končí presokratika: z protirečiacich si mienok vzniká skepsa, a filozofia, neveriac v myšlienky, obracia sa len k slovám.

Deviatu knihu zakončujú životopisy skeptikov: Pyrrhona a jeho žiaka Timona. Pyrrhonorov životopis je pre nás dôležitý podrobným výkladom skepticizmu (ku ktorému sa azda hlásil tiež autor *Životopisov*). Diogenes uvádza desať trópov, ktoré sa týkajú námietok proti určaniu súvislostí: poukazujú na rozdiely povahy, zmyslového vnímania, spôsobu života, priestorových vzťahov, kvality a kvantity. Neistota našich úsudkov vedie skeptikov k zamietaniu objektívnosti poznania vôbec, k zavrhovaniu dôkazov, kritérií, príčin a pohybu. Skepticizmus je len dôsledným uskutočnením sofistiky: z neporozumenia filozofií vyplýva popretie jej zmyslu a ostáva len negatívna kritika bez pozitívneho obsahu. To má aj svoje praktické dôsledky: z epoché, zo zdržania sa úsudku vyplýva aj zdržanie sa činnosti.

Najdôležitejšou partiou celého Diogenovho diela, jeho vrcholom je desiatu kniha, venovaná Epikurovi. Tu Diogenes opúšťa parafrázovanie a preberanie cudzích úsudkov a po životopise uvádza tri vlastné Epikurove diela, spájajúc ich krátkym komentárom, a štyridsať Hlavných článkov, učebnicu epikurovskej etiky, zostavenú Epikurom alebo niektorým jeho žiakom. List Herodotovi obsahuje epikurovskú fyziku, list Pythokleovi náuku o nebeských a meteorologických javoch, list Menoikeovi a Hlavné články obsahujú etiku. Listy sa od seba líšia úpravou (preto býva popieraná pravosť listu Pythokleovi), ale učenie všetkých je autentické. List Herodotovi naznačuje svojou zhustenosťou, ktorá sa miestami blíži až k nerozumeľnosti, že je asi výfahom z Epikurových diel pre pokročilých žiakov. List Pythokleovi netvorí ani jednotný celok: časti, ktoré na seba nadväzujú, sú oddelené a aj štylisticky je list neupravený. Po tejto stránke sa od neho priaznivo líši list Menoikeovi, určený pravdepodobne pre širšiu verejnosť.

Epikurovo učenie je v listoch a v Hlavných článkoch podané stručne, ale verne. Učenie o prírode, založené na demokritovskom atomizme, je zakotvené v etike: poznanie vecí odstraňuje strach pred bohmi a pred smrťou, ako aj pred osudom a nevyhnutnosťou. Cieľom filozofie je dosiahnuť šťastie; to však nespočíva v rozkoši tela alebo v pôžitkárstve, ale v duševnom pokoji a v poznaní. „A tak počiatkom toho všetkého a najväčším dobrom je rozumnosť“ (II. diel, str. 220).

Dielo Diogena Laertia bolo popularizačnou prácou bez vedeckých nárokov. Svojou pestrosťou, anekdotickým podaním a etickými sentenciami vábilo k sebe čitateľov a pomáhalo tak udržiavať filozofickú tradíciu v dobách, keď vlastná tvorivosť pod vplyvom spoločenských podmienok ustávala. Je to dielo nekritické, neúplné (často najdôležitejšie časti učenia sú opomenuté), kompilačne zostavené a povrchné, bez postihnutia spoločen-

skej závislosti filozofie, bez postihnútia myšlienkovej súvislosti v jej dejinách či u jednotlivých filozofov, ale cez to všetko je pre nás jedným z najdôležitejších prameňov k dejinám gréckej filozofie po stránke doxografickej, bibliografickej a životopisnej. Vďačíme mu za výklad stoicizmu a skepticizmu a najmä za dochovanie textov Epikurových. Mnoho vykonal Diogenes svojou obranou Epikura pred jeho ohováraním, Gassendiho preklad X. knihy *Životopisov* s komentárom bol signálom k obnove atomizmu v novoveku.

Význam Diogenovho diela sa neobmedzuje len na filozofiu: opísanie životov filozofov nám dáva nazrieť do spôsobu života antickej spoločnosti. *Životopisy* sú rovnako dôležité pre kultúrnu ako pre literárnu históriu. Dotýkajú sa niektorých literárnoteoretických problémov (napr. problém plagiátu), ich vlastná umelecká hodnota však nie je veľká, ani čo sa týka veršov ani po stránke štylistickej ani čo do tvorby portrétov.

Osobitné uznanie patrí prekladateľovi prof. dr. M. Okálovi. Aké umenie a znalosť vyžaduje preklad takého textu, ako sú *Životopisy*, plné literárnych narážok, slovných hračiek, nejasností, textu miestami vôbec porušeného (Epikuros) — tu preklad znamená namáhavú rekonštrukciu pôvodného zmyslu podľa myšlienkovej súvislosti — vie azda iba ten, kto sa naň podujal. Na rozdiel od starších prekladov z antických jazykov je na výške aj štylisticky a jazykove. Prekladateľ opatril dielo rozsiahlym úvodom o vývine antickej historiografie filozofie, o osobe Diogena Laertia a o jeho literárnej činnosti a o *Životopisoch*. Skúma ich kompozíciu, metódu a pramene (hlavný prameň vidí v Sotionových *Nástupníctvach filozofov*) a informuje o osudoch *Životopisov* v novoveku. S veľkou starostlivosťou urobil poznámky, ktoré vysvetľujú text a odkazujú na podanie problematiky u iných autorov.

Prekladom Diogena Laertia bolo uvedené do našej literatúry dielo, ktoré poslúži našim filozofom a vedeckým pracovníkom a zároveň všetkým záujemcom o antickú vzdelanosť.

Ján Šebestík